สรุปย่อกฎอัยการศึก

พ.ศ.๒๔๕๗

๑. พระราชปรารภ

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า กฎอัยการศึก ซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติไว้ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๕๐ (ร.ศ.๑๒๖) นั้น อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายทหารที่จะกระทำการใด ๆ ยังหาตรงกับระเบียบพิชัยสงครามอันจะได้รักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอกหรือเกิดขึ้นภายในได้สะดวกไม่ บัดนี้ สมควรแก้ไขกฎอัยการศึกและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกาลสมัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกเลิกกฎอัยการศึก พ.ศ.๒๔๕๐ (ร.ศ.๑๒๖) นั้นเสีย และให้ใช้กฎอัยการศึกซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นใหม่คือ “กฎอัยการศึก พ.ศ.๒๔๕๗”

๒. เจตนารมณ์ของกฎอัยการศึก (มาตรา ๒, มาตรา ๔)

เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้ได้เฉพาะเวลามีสงคราม หรือการจลาจล หรือมีการจำเป็นที่จะรักษาความเรียบร้อยให้ปราศจากภัยซึ่งอาจจะมีมาจากภายนอก หรือซึ่งอาจจะเกิดภายในพระราชอาณาจักรเท่านั้น จะประกาศใช้ในเวลาอื่นไม่ได้เป็นอันขาด และการที่มีพระราชบัญญัติ “กฎอัยการศึก” ขึ้นไว้ในเวลาปกติเช่นนี้ ก็เพื่อสำหรับวางแผนการรักษาอาณาจักรทั่วไป และสำหรับตระเตรียมการไว้พร้อมเมื่อมีเหตุจำเป็นก็ปฏิบัติการได้ถูกต้องทันที

๓. การใช้บังคับ

การประกาศใช้กฎอัยการศึกแต่ละคราวจะมีผลใช้บังคับตลอดไป จนกว่าจะได้มีประกาศกระแสพระบรมราชโองการให้เลิกใช้กฎอัยการศึก

๔. ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๒, มาตรา ๔)

คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและผู้บังคับบัญชาทหารอันได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตไว้ เพราะฉะนั้น เมื่อมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้

กฎอัยการศึกก็ดี หรือผู้บังคับบัญชาทหารประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ดี อำนาจของกฎอัยการศึกย่อมใช้ได้เหมือนกัน เมื่อที่ได้ใช้กฎอัยการศึกแล้วย่อมลบล้างกฎหมายอื่น ๆ บรรดาที่มีข้อความขัดแย้งกับกฎอัยการศึกนี้ทั้งสิ้น

ข้อสังเกต ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้นคือใคร ตามคำเรียกในมาตรา ๔ "ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังอยู่ใต้บังคับไม่น้อยกว่า ๑ กองพัน หรือผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร" ดังนี้ คำเรียกในที่นี้หาได้เรียก ยศ,บรรดาศักดิ์ หรือตำแหน่งไม่ ดังนั้นจึงให้พึงเข้าใจว่า ไม่ว่าผู้ใดจะมียศ,บรรดาศักดิ์ หรือจะเป็นผู้แทนตำแหน่งใด ๆ ก็ดี ถ้าในเวลานั้นมีอำนาจบังคับบัญชาทหารโดยอิสระอยู่ไม่น้อยกว่า ๑ กองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อม หรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารแล้ว ย่อมเป็นผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ทั้งนั้น แต่ถ้ามิได้ตั้งเป็นอิสระอยู่ในที่นั้น ต้องให้ผู้มีอำนาจสูงสุดในที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารซึ่งไม่ใช่ส่วนกำลังรบไม่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก และสำหรับผู้บังคับบัญชาทหารซึ่งมีกำลังรบไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน ผู้บังคับบัญชาในป้อม หรือที่มั่นนั้นจะประกาศใช้กฎอัยการศึกได้เฉพาะในกรณีเมื่อมีสงคราม หรือเมื่อมีการจลาจลเท่านั้น นอกจากในกรณีดังกล่าวนี้แล้วเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น แต่ในกรณีที่ได้มีปฏิวัติ หรือปฏิรูปล้มเลิกรัฐบาลไปนั้น อำนาจทั้งหลายรวมทั้งสถาบันต่าง ๆ ภายในรัฐบาลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญย่อมล้มเลิกไปด้วย รัฐาธิปัตย์ หรืออำนาจทั้งหลายดังกล่าวภายในรัฐอยู่กับหัวหน้าคณะปฏิวัติ หรือหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะบุคคลที่ควบคุมสถานการณ์และสถาบันต่าง ๆ แห่งรัฐ ฉะนั้น หัวหน้าคณะปฏิวัติหรือคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินจึงมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๔ และ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ เป็นต้น (ฎีกา ๑๖๖๒/๐๕)

๕. หลักเกณฑ์และวิธีประกาศใช้กฎอัยการศึก

ต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ปิดประกาศไว้ หรือประกาศไว้ในที่อันสมควรก่อนเวลาใช้และต้องให้มีข้อความ ดังนี้

ก. เหตุที่ต้องประกาศใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๒, มาตรา ๔)

ข. กำหนดเขตใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๓)

ค. วันเวลาที่เริ่มใช้กฎอัยการศึก

ง. ตำบลที่เขียนประกาศและวันเวลาที่ออกประกาศ

จ. ยศ, บรรดาศักดิ์ หรือนาม, ตำแหน่งของผู้ประกาศ

๖. อำนาจทหารเมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๖)

ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึกให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทธ การระงับ ปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๗. อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในด้านอรรถคดี (มาตรา ๗)

ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาศึก และผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกระทำผิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก และในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อหรือแต่บางข้อ และหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่ง ทั้งมีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกประกาศดังกล่าวนั้นด้วย และถ้าในเขตประกาศกฎอัยการศึกเกิดมีคดีอาญาที่มีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้ (ข้อ ๒ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติฉบับ ที่ ๓๐๓ ลง ๑๓ ธ.ค.๑๕)

๘. เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ (มาตรา ๘ - มาตรา ๑๕ ทวิ)

๘.๑ ตรวจค้น

๘.๑.๑ บรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ ต้องห้าม ต้องยึด จะต้องเข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในตัวบุคคล ยานพาหนะ เคหสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือที่ใด ๆ และไม่ว่าเวลาใด ๆ ได้ทั้งสิ้น

๘.๑.๒ ตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข หีบ ห่อ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่งหรือมีไปมาถึงกันในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก

๘.๑.๓ ตรวจหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บท หรือคำประพันธ์

๘.๒ เกณฑ์

๘.๒.๑ พลเมืองให้ช่วยกำลังทหารในกิจการ ซึ่งเนื่องในการป้องกันพระราชอาณาจักร หรือช่วยเหลือเกื้อหนุนราชการทหารทุกอย่างทุกประการ

๘.๒.๒ ยวดยาน สัตว์พาหนะ เสบียงอาหาร เครื่องศาตราวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จากบุคคล หรือบริษัทใด ๆ ซึ่งราชการทหารจะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

๘.๓ ห้าม

๘.๓.๑ มิให้มีการมั่วสุมประชุมกัน

๘.๓.๒ ออก จำหน่าย จ่าย หรือแจก ซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพ บท หรือคำประพันธ์

๘.๓.๓ โฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์

๘.๓.๔ ใช้ทางสาธารณะเพื่อการจราจรไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศ รวมถึงทางรถไฟและทางรถรางที่รถเดินด้วย

๘.๓.๕ มี หรือใช้เครื่องมือสื่อสาร หรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของอาวุธ และเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือที่อาจนำไปใช้ทำเป็นเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติ

ดังกล่าวได้

๘.๓.๖ บุคคลออกนอกเคหะสถานภายในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด

๘.๓.๗ บุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ในเขตท้องที่ใดซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเมื่อได้ประกาศห้ามเมื่อใดแล้ว ให้ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตนั้นออกไปจากเขตนั้นภายในกำหนดเวลาที่ได้ประกาศกำหนด

๘.๓.๘ บุคคลกระทำ หรือมีซึ่งกิจการ หรือสิ่งอื่นใดได้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก

๘.๔ ยึดบรรดาสิ่งถูกค้น เกณฑ์ ห้าม หากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการจำเป็นจะยึดไว้ชั่วคราว เพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรูหรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร

๘.๕ เข้าอาศัยที่ใด ๆ ซึ่งราชการทหารเห็นว่าจำเป็นจะใช้เป็นประโยชน์ในราชการทหารได้ทุกแห่ง

๘.๖ ทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่

๘.๖.๑ ถ้าการสงคราม หรือรบสู้เป็นรองราชศัตรู มีอำนาจที่จะเผาบ้านและสิ่งซึ่งเห็นว่าจะเป็นกำลังแก่ราชศัตรูเมื่อกรมกองทหารถอยไปแล้ว หรือสิ่งใด ๆ อยู่ในที่ซึ่งกีดกันการสู้รบก็ทำลายได้ทั้งสิ้น

๘.๖.๒ จะสร้างที่มั่น ดัดแปลงภูมิประเทศ หมู่บ้าน เมือง สำหรับการต่อสู้ราชศัตรู หรือเตรียมการป้องกันรักษา ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ทุกอย่าง

๘.๗ ขับไล่ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน หรือผู้มาอาศัยในตำบลนั้นชั่วคราว เมื่อมีความสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด หรือจำเป็น มีอำนาจที่จะขับไล่ผู้นั้นให้ออกไปจากเมือง หรือตำบลนั้นได้

๘.๘ อำนาจในการกักในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลใดจะเป็นราชศัตรู หรือฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัตินี้ หรือต่อคำสั่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักไว้ไม่เกิน ๗ วัน เพื่อการสอบถาม หรือตามความจำเป็นทางราชการทหารได้

๙. ข้อยกเว้นความรับผิดทางแพ่ง (มาตรา ๑๖)

บุคคล หรือบริษัทใด ๆ จะร้องขอค่าเสียหาย หรือค่าปรับอย่างใดอย่างหนึ่งจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้

๑๐. การเลิกใช้กฎอัยการศึก (มาตรา ๕)
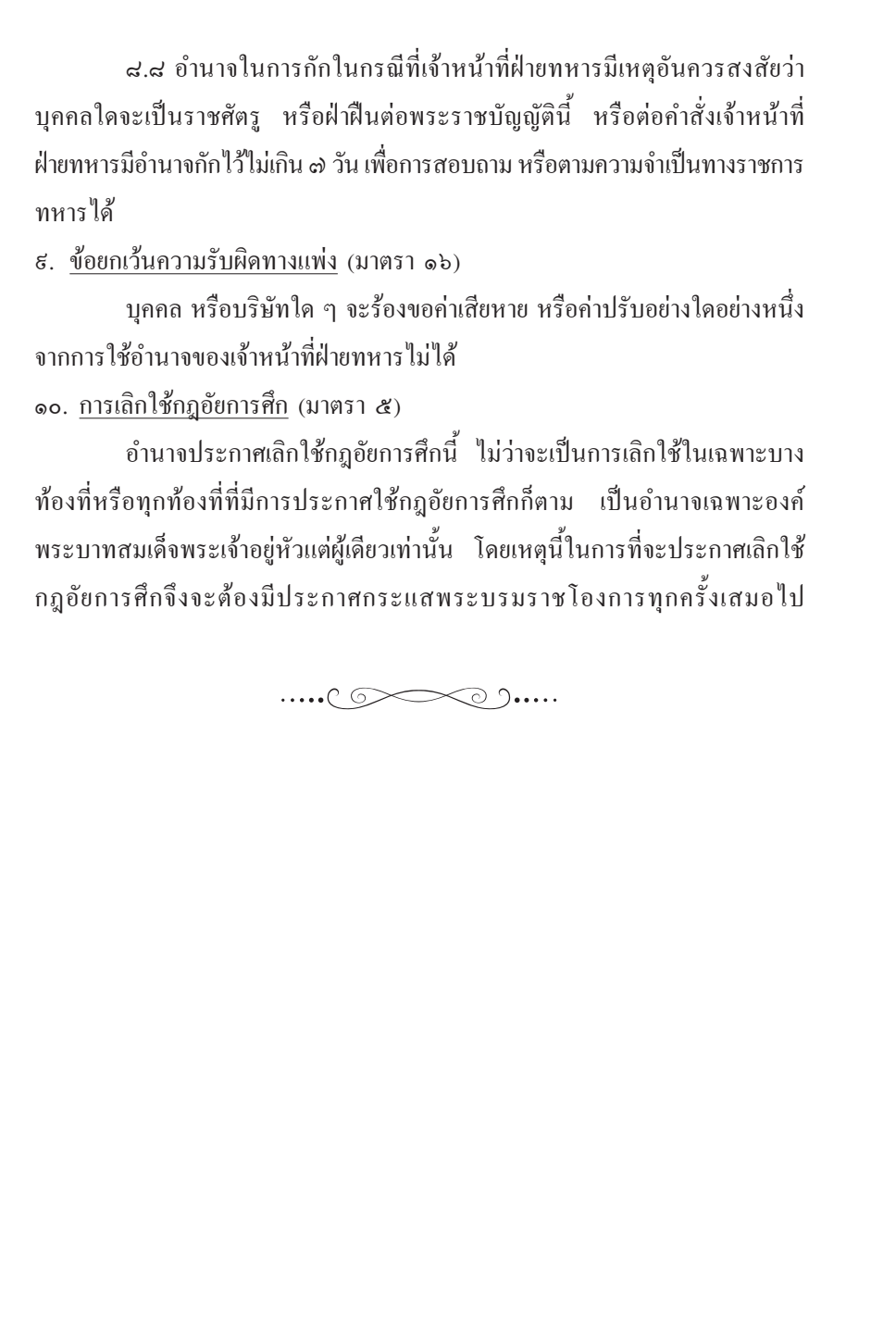
อำนาจประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกนี้ ไม่ว่าจะเป็นการเลิกใช้ในเฉพาะบางท้องที่หรือทุกท้องที่ที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ตาม เป็นอำนาจเฉพาะองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่ผู้เดียวเท่านั้น โดยเหตุนี้ในการที่จะประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกจึงจะต้องมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการทุกครั้งเสมอไป